C/2025/2955

16.6.2025.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums

Rīcības plāns Eiropas Savienības un Kazahstānas pilsoniskās sabiedrības organizāciju sadarbības uzlabošanai saistībā ar jaunās Centrālāzijai paredzētās stratēģijas un *Global Gateway* īstenošanu

(pašiniciatīvas atzinums)

(C/2025/2955)

Ziņotājs: ***Dumitru FORNEA***

Padomnieks	Igor ZUBCU
Pilnsapulces lēmums	17.1.2024.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
	Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializēta nodaļa	Ārējo attiecību specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	11.2.2025.
Pieņemts plenārsesijā	26.3.2025.
Plenārsesija Nr.	595
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	147/0/3

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzīst, ka pastāv iespējas paplašināt ES attiecības ar Kazahstānas Republiku, balstoties uz dažās nozarēs jau izveidoto savstarpējo atkarību ekonomikas un tirdzniecības jomā, piemēram, saistībā ar investīcijām enerģētikā un loģistikā. Tomēr ir svarīgi nodrošināt, ka šajās attiecībās prioritāte ir ilgtspēja, cilvēktiesības un iekļautība un ka tās saskan ar ES vērtībām un stratēģiskajiem mērķiem. Lai veicinātu līdzsvarotu un abpusēji izdevīgu sadarbību, ir svarīgi, lai ES un Kazahstānas attiecības būtu pēc iespējas daudzveidīgākas dažādās darbības jomās un tajās būtu rūpīgi integrēti vidiskie, sociālie un ģeopolitiskie apsvērumi.

1.2. Tā kā Centrālāzijas reģiona pilsoniskā sabiedrība tiecas uz šo mērķi, EESK atbalsta pilsoniskā un sociālā dialoga attīstību Centrālāzijas reģionā un iestājas par tā formalizēšanu atbilstoši labajai praksei, kas īstenota attiecībās ar organizētu pilsonisko sabiedrību Rietumbalkānos un, zināmā mērā, Austrumu partnerības valstīs.

1.3. Kazahstāna un Uzbekistāna ir valstis, kuras sociālā un pilsoniskā dialoga atbalsta programmās visvieglāk un visātrāk var sinhronizēties ar Eiropas Savienību, tostarp izmantojot pieredzi, ko tās ir uzkrājušas, piedaloties gadskārtējā ES un Centrālāzijas pilsoniskās sabiedrības forumā.

1.4. EESK ir visnotaļ pārliecināta, ka Padziļinātas partnerības un sadarbības nolīgumu (PPSN) un *Global Gateway* Kazahstānā un vispārīgi Centrālāzijā nevar īstenot, ja netiek iesaistītas pilsoniskās sabiedrības organizācijas un nav skaidra finanšu komponenta, kas būtu piešķirts PPSN 5. nodaļas 251. pantā paredzēto pasākumu atbalstam.

1.5. EESK ir pārliecināta, ka attiecības starp organizētu pilsonisko sabiedrību Eiropas Savienībā un Kazahstānā var attīstīties strukturētā veidā, balstoties uz rīcības plānu, izvirzot vairākas prioritātes un saskaņā ar jaunās Centrālāzijai paredzētās ES stratēģijas mērķiem. Ar iniciatīvu *Global Gateway* ir jānodrošina finansējums, un proporcionāls ieguldījums jāveic šā reģiona valstu valdībām, kā arī citiem starptautiskajiem līdzekļu devējiem. **Rīcības plāna prioritātēm vajadzētu būt šādām:**

— Nodrošināt pastāvīgu neatkarīgu uzraudzību, novērtēšanu un īstenošanu attiecībā uz: a) darba ņēmēju darba apstākļiem, darba ņēmēju tiesību ievērošanu un arodbiedrību darbību; b) cilvēktiesību ievērošanu un nediskrimināciju; c) preses brīvību; d) tiesiskuma noteiktību un respektēšanu.

— Izveidot ES un Centrālāzijas pilsoniskās sabiedrības platformu, balstoties uz Eiropas iestāžu regulāri rīkoto ES un Centrālāzijas pilsoniskās sabiedrības forumu modeli un tajos gūto pieredzi, kā arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas un Austrumu partnerības pilsoniskās sabiedrības foruma labo praksi.

— Ir svarīgi pilsoniskās sabiedrības organizācijas iesaistīt centienos popularizēt ES un Kazahstānas saprašanās memorandu par stratēģiskas partnerības izveidi izejvielu, akumulatoru un atjaunīgā ūdeņraža jomā. To iesaiste, palīdzot izvērtēt projektu ilgtspēju un pienācīgas rūpības pienākumus saskaņā ar ES un ESAO standartiem, var arī nodrošināt saskaņotību ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM), it īpaši ar 7. IAM (cenas ziņā pieejama tīra enerģija), 12. IAM (atbildīgs patēriņš un ražošana) un 13. IAM (klimatrīcība).

— Eiropas Savienība varētu sniegt atbalstu arī Kazahstānas pilsoniskās sabiedrības attīstībai un konsolidācijai, izveidojot valsts pārvaldes ierēdņiem un tiesu sistēmas darbiniekiem paredzētu pieredzes apmaiņas programmu, kurā būtu iesaistīts Eiropas Publiskās pārvaldes institūts Māstrihtā un Eiropas Tiesnešu un juristu centrs Luksemburgā.

— Eiropas iestādēm vajadzētu atbalstīt pilsoniskās sabiedrības attīstību Kazahstānā, arī palielinot Kazahstānas jauniešu izglītības iespējas ar *Erasmus* programmu, kas jau sekmējusi jaunu pilsoniskās sabiedrības pārstāvju apmācību, tādējādi vairojot izpratni par Eiropas Savienības principu un vērtību sistēmu. Arī dalībvalstu jauniešiem, kuri dodas studēt uz Kazahstānu, ir svarīga loma uz savstarpēju sapratni un cieņu balstītas divpusējās sadarbības stiprināšanā.

2. **Vispārīgas piezīmes**

2.1. Šajā atzinumā pievēršamies ES un Kazahstānas sadarbības stiprināšanai, it īpaši organizētas pilsoniskās sabiedrības interešu jomās, ņemot vērā prioritātes un iespējas, kas izriet no jaunās ES stratēģijas Centrālāzijai un iniciatīvas *Global Gateway* īstenošanas.

2.2. Partnerība ar ES joprojām ir viens no Kazahstānas ārpolitikas stūrakmeņiem, un tā ir Centrālāzijas reģiona pirmā valsts, kas parakstījusi PPSN ar Eiropas Savienību; tas veicinājis ciešāku sadarbību tādās svarīgās nozarēs kā tirdzniecība, investīcijas, enerģētika, lauksaimniecība un savienojamība.

2.3. ES ir Kazahstānas lielākā tirdzniecības partnere. 2023. gadā Eiropas investīcijas Kazahstānā sasniedza 170 miljardus EUR un ES preču tirdzniecības ar Kazahstānu apjoms sasniedza 42,4 miljardus EUR, kas ir par 5,6 % vairāk nekā 2022. gadā. ES eksporta vērtība bija 12,1 miljards EUR, kas ir pieaugums par 17,2 % salīdzinājumā ar 2022. gadu, un imports no Kazahstānas sasniedza 30,3 miljardus EUR (par 1,6 % vairāk nekā 2022. gadā) ([1]).

2.4. Tirdzniecībā starp Kazahstānu un ES ievērojamu vietu ieņem energoresursu eksports un mašīnu un iekārtu imports. Kazahstāna ieņem divpadsmito vietu pasaulē naftas rezervju jomā. Šī valsts nodrošina aptuveni 13 % no ES pieprasījuma pēc naftas.

([1]) https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/kazakhstan_en.

2.5. Kazahstānas stratēģiskā nozīme ietver arī kritiskās izejvielas, jo tajā atrodami 33 no 34 elementiem, kas minēti Eiropas Komisijas Kritiski svarīgo izejvielu aktā. No tiem 19 pašlaik tiek iegūti un pārējie 14 ir apstiprināti ieguvei nākotnē, un tādējādi Kazahstāna kļūst par svarīgu ES partneri, kas nodrošina stabilu apgādi ar būtiskām izejvielām, kuras nepieciešamas enerģētikas pārkārtošanai un progresīvo tehnoloģiju nozarēm.

2.6. Šajā saistībā 2022. gada 7. novembrī tika parakstīts ES un Kazahstānas saprašanās memorands par stratēģiskas partnerības izveidi izejvielu, akumulatoru un atjaunīgā ūdeņraža jomā ([2]), lai šajā jomā pastiprinātu sadarbību, kuras mērķis ir gan palielināt investīcijas nozarēs, uz kurām attiecas minētais nolīgums, gan veicināt dalību inovācijas un pētniecības programmās.

2.7. Kazahstāna veido tiltus starp Āziju un Eiropu, attīstot savienojamību un transporta tīklus. Kazahstānu šķērso 13 starptautiskie transporta koridori, proti, pieci dzelzceļa un astoņi autoceļu koridori. Transkaspijas starptautiskajam transporta maršrutam ir ievērojams potenciāls kļūt par svarīgu tirdzniecības saikni. Kazahstānas un ārvalstu aviosabiedrības veic lidojumus uz 132 galamērķiem 32 valstīs, nodrošinot savienojamību starp Centrālāziju un Eiropu.

2.8. Pamatojoties uz ES un ERAB *pētījumu par ilgtspējīgiem transporta savienojumiem starp Eiropu un Centrālāziju* ([3]), kā arī iniciatīvas *Global Gateway* īstenošanas kontekstā Astanā 2024. gada 12. jūnijā notika Transkaspijas starptautiskā transporta maršruta (*TITR*) koordinācijas platformas darbības uzsākšanas pasākums.

2.9. Platformas mērķis ir atvieglot projektus gar *TITR*, un tajā pulcējas šajā transporta maršrutā iesaistītie līdzekļu devēji, ieguldītāji, ieinteresētās personas un labumguvēji. To vidū ir visas piecas Centrālāzijas valstis, Armēnija, Azerbaidžāna, Gruzija, Turcija, Eiropas Komisija un ES, dalībvalstis, Eiropas Investīciju banka, Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka, Pasaules Banka un Āzijas Attīstības banka.

2.10. Pirms Krievijas sāktā kara ar Ukrainu galvenais maršruts, kas pa sauszemi savieno Eiropu ar Āziju, bija Ziemeļu-Eirāzijas koridors, taču pētījumā *TITR* tika identificēts kā alternatīva. Minētajā pētījumā tika ieteiktas arī prioritārās investīcijas Kazahstānā dzelzceļa infrastruktūras modernizācijai.

2.11. Kazahstāna ir Krievijas vadītās Eirāzijas Ekonomikas savienības (*EAEU*) locekle. Spēcīgas ekonomiskās saites starp Kazahstānu un Eiropas Savienību varētu vairot Kazahstānas ekonomisko stabilitāti un tādējādi, stiprinot *EAEU* un tās dalībvalstu ekonomiku, netieši sniegt labumu Krievijai. Ņemot vērā ES sankcijas pret Krieviju pēc tās iebrukuma Ukrainā, izskanējušas bažas par to, ka Krievija izmanto kaimiņvalstis, tostarp Kazahstānu, kā alternatīvus eksporta maršrutus vai kā starpniekus, lai piekļūtu ierobežojumiem pakļautām precēm. Šis tirdzniecības apjoma pieaugums Krievijai varētu pavērt iespējas apiet sankcijas.

3. **Īpašas piezīmes**

3.1. *Pilsoniskā sabiedrība Kazahstānā – juridiskais un institucionālais satvars. Sabiedrības iesaiste un apspriešanās ar pilsonisko sabiedrību*

3.1.1. Pēdējos 30 gados valstī parādījušās jaunas un diezgan nozīmīgas NVO iniciatīvas, no kurām lielākā daļa darbojas sekmīgi, sniedzot sabiedrībai plašu pakalpojumu klāstu. Praksē dažām pilsoniskās sabiedrības iniciatīvām ir zināma ietekme uz Kazahstānas politisko, sociālo, ekonomisko, kultūras un cilvēku ikdienas dzīvi.

([2]) https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-and-eu-sign-strategic-partnership-document-8103856.
([3]) https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/international-relations/study-sustainable-transport-connections-central-asia_en.

3.1.2. Ar prezidenta 2020. gada 2. jūnija dekrētu Nr. 341 tika apstiprināts stratēģisks dokuments, kurā noteikti galvenie pilsoniskās sabiedrības ilgtermiņa attīstības virzieni – "*Koncepcija pilsoniskās sabiedrības attīstībai Kazahstānas Republikā 2020.–2030. gadam*" – un izklāstītas jaunas pieejas pilsoniskā sektora darbības pārveidošanai. Koncepciju īstenos divos posmos: pirmais posms ilgs no 2020. līdz 2025. gadam un otrais posms – no 2026. līdz 2030. gadam.

3.1.3. 2021. gada 29. decembrī spēkā stājās Kazahstānas Republikas likums "*Par cilvēktiesību komisāru Kazahstānas Republikā*". Likums reglamentē dažādus aspektus saistībā ar cilvēktiesību aizstāvju darbībām cilvēktiesību jomā, cilvēktiesību aizstāvju tiesību un brīvību garantijām, kā arī cilvēktiesību jomā darbojošos personu aizsardzības mehānisma izveidi, darbību un uzraudzību.

3.1.4. 2021. gada 3. janvārī tika pieņemts Kazahstānas Republikas likums "Par grozījumu un papildinājumu ieviešanu dažos Kazahstānas Republikas tiesību aktos par publisko padomju darbību". Veidojot publiskās padomes, tika gādāts, lai nodrošinātu aktīvo NVO, partiju un pilsonisko aktīvistu pārstāvju iesaisti.

3.1.5. 2021. gada decembrī tika pieņemts Kazahstānas Republikas likums "Par grozījumu un papildinājumu ieviešanu dažos Kazahstānas Republikas tiesību aktos ar mērķi uzlabot civilprocesa tiesību aktus un izveidot ārpustiesas un pirmstiesas strīdu izšķiršanas iestādes" ("Par mediāciju").

3.1.6. 2022. gada 4. jūlijā valsts vadītājs parakstīja Kazahstānas Republikas likumu "Par brīvprātīgo darbu un labdarības pasākumiem", ar kuru tika ieviestas izmaiņas attiecībā uz valsts sabiedrisko kārtību un finansējuma piešķiršanu. Šobrīd aktīvu brīvprātīgo skaits ir aptuveni 200 tūkstoši cilvēku. Tīmekļa vietnē Qazvolunteer.kz ir reģistrējušies vairāk nekā 65 000 brīvprātīgo.

3.1.7. 2022. gadā Kazahstānas Republikas prezidenta vadībā tika izveidota arī Nacionālā *Kurultai*. Tā ir padomdevēja struktūra, kuras galvenais deklarētais mērķis ir izstrādāt idejas un pasākumus tālākai sociālās spēcināšanas attīstībai ([4]).

3.1.8. 2023. gada 2. oktobrī tika pieņemts Kazahstānas Republikas likums *"Par publisko kontroli"*. Likumā uzsvērts, cik svarīga ir iedzīvotāju līdzdalība valsts pārvaldē un valdības pārredzamības nodrošināšanā. Tajā ierosināti mehānismi, kas dod sabiedrībai iespēju aktīvi piedalīties valdības iestāžu darbības uzraudzībā.

3.1.9. Valsts pašreizējie līderi 2019. gadā ieviesa "valsts, kas ieklausās" koncepciju kā līdzekli, ar kuru ātri reaģēt uz "iedzīvotāju izteiktu konstruktīvu kritiku un ierosinājumiem". Daži no šīs iniciatīvas rīkiem ir tiešsaistes lūgumraksti un referendumi. Lai tiešsaistes lūgumrakstu izskatītu, tam ir jāsavāc 50 000 parakstu. Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji piekrita, ka šis instruments darbojas labi. Tomēr ir paredzētas dažas izmaiņas, it īpaši attiecībā uz parakstu skaitu, kas būs vajadzīgs lūgumraksta apstiprināšanai. Oficiāli skaitļi līdz šim nav zināmi, bet daži pārstāvji norādījuši, ka būs vajadzīgi 150 000 parakstu, ko būs ļoti grūti savākt valstī ar tik plaši apdzīvotu teritoriju, kuras 20 miljoni iedzīvotāju ir izkliedēti ļoti nevienmērīgi.

3.1.10. Turklāt ikviens iedzīvotājs var *eOtinish* tīmekļa portālā ([5]) tiešsaistē lūgt iestādēm sniegt atbildi uz jautājumu, un misijas laikā satiktie Kazahstānas pārstāvji teica, ka rīks darbojas ļoti labi, taču atbildes ne vienmēr ir apmierinošas.

3.1.11. 2024. gada 6. oktobrī valdība rīkoja referendumu par kodolelektrostacijas būvniecību. NVO un iedzīvotāji pauda bažas par to, kas finansēs tik lielu projektu, jo tikai Kazahstāna vien nevarētu finansēt būvniecību no valsts budžeta. Turklāt iedzīvotāji bija vairāk nobažījušies par projekta īstenošanā iespējamajām nepilnībām (korupciju, nekompetenci, birokrātiju), nevis par tā būtību – kodolelektrostaciju.

3.1.12. Padziļinātajā partnerības un sadarbības nolīgumā paredzēta ES un Kazahstānas pilsoniskās sabiedrības sadarbība – 5. nodaļas 251. pantā noteikts, ka "Puses turpina un stiprina dialogu sanāksmēs un apspriedēs un sadarbojas jautājumos par pilsoniskās sabiedrības nozīmi".

([4]) https://quryltai.kz.
([5]) https://eotinish.kz/kk.

3.1.13. EESK delegācija tikās ar vienu no pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas uzrauga, kā tiek īstenots ES un Kazahstānas saprašanās memorands par stratēģiskas partnerības izveidi izejvielu, akumulatoru un atjaunīgā ūdeņraža jomā. Šīs organizācijas pārstāvji izteicās, ka iegūt ticamu informāciju ir problemātiski, jo saprašanās memorandā iekļauta gan konfidencialitātes, gan pārredzamības klauzula.

3.1.14. Pilsoniskā sabiedrība, kurai ir speciālās zināšanas, ir koncentrēta lielās pilsētās, galvenokārt Astanā un Almati, savukārt lauku apvidos tās trūkst. Tāpēc reģionos ir grūti veikt ietekmes uz vidi novērtējumus. Vienlaikus pieaug jauniešu dalība pilsoniskās sabiedrības organizācijās un atbalstu gūst pilsoniskās sabiedrības iniciatīvas.

3.2. *Darbaspēka migrācijas politika Kazahstānā*

3.2.1. Kazahstāna parakstījusi Deklarāciju par Neatkarīgo Valstu Sadraudzības dalībvalstu koordinētu migrācijas politiku un Kazahstāna ir ratificējusi *Konvenciju par migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu juridisko statusu* NVS [6] *dalībvalstīs*. Kazahstānas Republikas valdība parakstījusi arī nolīgumus par migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu juridisko statusu un par sadarbību cīņā pret neatbilstīgu darbaspēka migrāciju no trešām valstīm.

3.2.2. Galvenais juridiskais instruments ir Kazahstānas Republikas likums *"Par iedzīvotāju migrāciju"*. Saskaņā ar Kazahstānas Republikas likumu *"Par nodarbinātību"* Kazahstānas Republikas valdība katru gadu nosaka kvotu ārvalstu darbaspēka piesaistīšanai darbam Kazahstānas Republikas teritorijā. 2024. gadam apstiprinātā kvota bija 0,23 % no ekonomiski aktīvajiem republikas iedzīvotājiem.

3.2.3. Bezdarba līmenis republikā 2023. gadā nokritās no 4,9 % līdz 4,7 % salīdzinājumā ar 2022. gadu. Migrācijas apmaiņa notiek galvenokārt ar NVS valstīm. No NVS valstīm ieceļojušo un uz tām izceļojušo personu īpatsvars bija attiecīgi 89,7 % un 70,6 %.

3.3. *Jaunatnes politika Kazahstānā*

3.3.1. Kazahstānas progress jauniešu politiskās iesaistes jomā paver ievērojamas iespējas sadarbībai ar Eiropas Savienību. Tā kā Kazahstāna saskaņā ar savu Jaunatnes politikas koncepciju 2023.–2029. gadam arī turpmāk par prioritāti izvirza iespēju nodrošināšanu jauniešiem, tas atbilst ES centieniem sekmēt jauniešu pilsonisko līdzdalību, sociālo iekļaušanu un ilgtspējīgu attīstību.

3.3.2. Partnerības ar ES jaunatnes parlamentiem varētu atvieglot apmaiņas programmas, kopīgas sesijas un EP deputātu veiktu mentorēšanu, bagātinot Kazahstānas jauniešu zināšanas par likumdošanu un veicinot izpratni par ES praksi pārstāvības demokrātijas jomā.

3.4. *Uzņēmējdarbības sektors*

3.4.1. Visiem uzņēmumiem jābūt *Atameken* (Kazahstānas Tirdzniecības kamera) locekļiem un jāmaksā salīdzinoši augsta dalības maksa. *Atameken* un dažādas ES uzņēmēju organizācijas atbalsta Kazahstānas un ES ekonomisko un tirdzniecības attiecību stiprināšanu.

3.4.2. Vīzas prasības ieceļošanai Eiropas Savienībā rada Kazahstānas kompānijām un uzņēmumiem administratīvu slogu un bieži vien ir iemesls, kāpēc tie nepiedalās ES uzņēmējdarbības forumos un pasākumos. Šajā saistībā uzņēmumi uzskata, ka vīzu režīma atvieglošana būtu nozīmīgs solis ne tikai ceļā uz tiešiem personiskiem kontaktiem, bet arī uz uzņēmumu savstarpējiem kontaktiem.

[6] Neatkarīgo Valstu Sadraudzība.

3.5. *Arodbiedrības*

3.5.1. Saskaņā ar likumu arodbiedrības var organizēt streikus, taču tikai pēc parastajām procedūrām (šķīrējtiesas un mediācijas). Iestādes ir jāinformē par plānoto streiku vai pulcēšanos, un beigās tiek atļauti tikai 5 % no šādām sanāksmēm, būtiski ierobežojot darba ņēmēju tiesības uz miermīlīgu pulcēšanos. Arodbiedrības ir neatkarīgas, tomēr pārvaldes iestādēs to biedru skaits ir neliels. Ir ārkārtīgi svarīgi stiprināt koplīguma sarunu mehānismus, lai arodbiedrībām nodrošinātu pilnvērtīgas iespējas, uzlabotu darba ņēmēju pārstāvību un novērstu minēto ierobežoto dalību.

3.5.2. 2014. gadā tika iesniegts likums par arodbiedrībām, bet starptautiskā sabiedrība apstrīdēja tā formu. Šīs bažas tika kliedētas pēc tam, kad arodbiedrības spēja ieteikt būtiskus grozījumus ierosinātajos tiesību aktos. Reģionos izpildstruktūras parasti ignorē arodbiedrību priekšlikumus un ierosinājumus. Biedrošanās brīvības jomā joprojām vērojamas problēmas.

3.5.3. Jāatzīmē, ka saskaņā ar Starptautiskās Arodbiedrību konfederācijas (*ITUC*) Globālo tiesību indeksu 2024. gadā Kazahstānai piešķirta 5. pakāpe, kas nozīmē, ka valstī netiek garantētas darba ņēmēju tiesības un ka tā ir viena no sliktākajām valstīm pasaulē, kur strādāt ([7]). Šajos apstākļos, kad acīmredzami nevar runāt par darba ņēmēju tiesību stabilitāti un arodbiedrību normālu darbību, Eiropas Savienības un Kazahstānas pilsoniskās sabiedrības organizāciju sadarbības veicināšanai noteikti jānotiek, pilnībā respektējot darba ņēmēju un neatkarīgu arodbiedrību tiesības.

3.6. *Cilvēktiesības un nediskriminācija*

3.6.1. Cilvēktiesību organizācijas ir norādījušas gan uz progresu, gan neatrisinātām problēmām Kazahstānas cilvēktiesību jomā. Tās atzīst uzlabojumus tādās jomās kā tiesiskās reformas un centieni modernizēt politisko vidi, taču arī pauž bažas par regresu dažās svarīgās jomās, tostarp pilsonisko brīvību un vārda brīvības aizsardzībā. Lai arī ir sāktas reformas ar mērķi stiprināt demokrātiju, taustāms un konsekvents progress joprojām ir nevienmērīgs.

3.6.2. Spēkā esošie tiesību akti pieļauj miermīlīgus protestus un nodrošina pulcēšanās brīvību, taču atšķirība starp teoriju un praksi ir diezgan ievērojama. Struktūrām, kas vēlas rīkot protestu, vairs nav vajadzīga iepriekšēja *Akimat* (vietējās pašvaldības) atļauja, bet par to jāpaziņo tikai iestādēm. Tomēr vairumā gadījumu potenciālais organizators saņem atbildi, ka telpu vai nu jau ir rezervējusi cita PSO (parasti valdības organizēta nevalstiskā organizācija), vai arī publiskajā telpā, kurā paredzēts rīkot protestu vai pasākumu, ir plānoti remontdarbi. Pēc tam atklājas, ka pieprasītajā vietā nekāds pasākums nenotiek.

3.6.3. Pēdējos gados Kazahstānas plašsaziņas līdzekļos tiešraidē tikuši straumēti tiesas procesi, parādot ar dzimumu saistītas vardarbības gadījumus un tādējādi piesaistot šai problēmai sabiedrības uzmanību. Šajā saistībā 2024. gada aprīlī tika pieņemts likums, ar ko septiņus gadus pēc šāda vardarbības veida dekriminalizēšanas palielina sodu par vardarbību ģimenē.

3.6.4. Sievietes ir nepietiekami pārstāvētas publiskajos amatos, lai gan ar "Likumu par vēlēšanām" Kazahstānā ir ieviestas kvotas, nosakot, ka 30 % parlamenta deputātu jābūt sievietēm, jauniešiem un cilvēkiem ar invaliditāti. Pašreizējā sasaukumā sieviešu īpatsvars ir 20 % Senāta locekļu un 18,4 % Pārstāvju palātas (*Mazhilis*) locekļu vidū ([8]).

3.6.5. Pēc 2022. gada janvāra notikumiem krasi samazinājusies iespēja rīkot protestu un iestādes mēdz izkliedēt pat nelielas dažu sapulcējušos cilvēku grupas. Aktīvisti arī norāda, ka notikumu laikā pret protestētājiem vērstās vardarbības upuriem netika nodrošināts taisnīgums. Pēdējais lielākais mītiņš notika 2022. gada februārī Almati, lai atbalstītu Ukrainu pēc Krievijas iebrukuma, un kopš tā laika ir bijuši tikai nedaudzi protesti.

3.6.6. Lai palīdzētu cilvēkiem ar invaliditāti, PSO ir uzsākušas iniciatīvu *"Piekļūstama Kazahstāna"*. Šis tiešsaistes rīks parāda pilsētvides objektu un pakalpojumu piekļūstamības līmeni personām ar invaliditāti ([9]).

([7]) https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/2024_ituc_global_rights_index_en.pdf.
([8]) https://data.ipu.org/parliament/KZ/KZ-UC01/.
([9]) https://www.unicef.org/kazakhstan/en/stories/paving-accessible-path-future.

3.6.7. Ar *LGBTQI+* saistīts aktīvisms ir iespējams lielākā mērā nekā citās Centrālāzijas valstīs. Kazahstānas nomadu populācija tradicionāli ir bijusi nediskriminējoša un gatava pieņemt atšķirības. Krievijas propagandas un stigmatizācijas dēļ *LGBTQI+* personu situācija ir ievērojami pasliktinājusies. Transpersonām ir jāveic ķirurģiska dzimumorgānu operācija, ja tās vēlas, lai viņu jaunais dzimums tiktu atzīts viņu personas apliecībā ([10]). Priekšlikums iesniegt pret *LGBTIK+* vērstu tiesību aktu, kas būtu līdzīgs Krievijā spēkā esošajam, nav īstenots.

3.7. *Mediju un preses brīvība*

3.7.1. Preses brīvības indekss liecina, ka 2024. gadā Kazahstāna ierindojās 142. vietā no 180 valstīm salīdzinājumā ar 134. vietu 2023. gadā. Valdība lielā mērā kontrolē mediju vidi: aptuveni 90 % plašsaziņas līdzekļu ir valsts sponsorēti. Neatkarīgajai presei ir grūtības saņemt ilgtspējīgu finansējumu. Dažos gadījumos to sponsorē labi pazīstami zīmoli, kas vēlas vairot savu reputāciju.

3.7.2. Nesen izsludinātais jaunais mediju tiesību akts izraisījis žurnālistu un mediju darbinieku bažas, jo tas tiek uzskatīts par diezgan ierobežojošu. Tiek arī apspriesti daži pasākumi attiecībā uz ārvalstu žurnālistu piekļuvi Kazahstānai.

3.7.3. Kazahstānas mediju un informācijas tiesību akti paredz noteikta līmeņa kontroli pār plašsaziņas līdzekļu saturu. Mediju likums paredz, ka visiem mediju kanāliem jābūt reģistrētiem un valdība saglabā tiesības apturēt vai atsaukt to sertifikātus sensitīvas informācijas publicēšanas gadījumā.

3.7.4. Pilsoniskā sabiedrība ziņo, ka, neraugoties uz digitālo tehnoloģiju ieviešanu un to ietekmi uz pārvaldību un civildienestu, tiesiskais regulējums attiecībā uz piekļuvi sabiedrību interesējošai informācijai ir ierobežots. Daudz informācijas, ko sabiedrība vēlētos saņemt, piemēram, informācija par budžetu, žurnālistiem un iedzīvotājiem nav pieejama, tāpat tikai nedaudzas valsts iestāžu sanāksmes ir publiskas.

3.7.5. Krievijas propagandas apjoms ir milzīgs, un tās ietekme ir ārkārtīgi liela, arī tāpēc, ka lielākā daļa iedzīvotāju ir krievvalodīgi. Kopš kara sākuma Ukrainā viltus ziņu un propagandas izplatība ir ievērojami pieaugusi. Šķiet, ka valsts iestādes nevēršas pret to ar nepieciešamajiem pasākumiem.

3.8. *Tieslietas*

3.8.1. Centrālāzijā valda uzskats, ka Kazahstānas tiesu sistēma ir pārāka par citu reģiona valstu tiesu sistēmu. Tā kā lielākā daļa juridiskās informācijas ir krievu valodā, rodas informācijas vakuums kazahu valodā runājošajiem iedzīvotājiem. Saņemtas arī sūdzības par pārāk augstu politiskās atkarības līmeni tiesnešu, prokuroru un policijas darbinieku vidū.

3.8.2. 2023. gadā tika izveidota Kazahstānas Konstitucionālā tiesa. Visas tās procedūras notiek tiešsaistē. Uz tiesas sēdēm uzaicina valsts iestāžu pārstāvjus un pilsoņus, kuri cēluši prasību tiesā. Tā darbojas kā vidutājs un ātrās reaģēšanas mehānisms. Tās loma ir preventīva, un tā uzrauga arī lēmumu izpildi.

3.8.3. Civiltiesās iesniegto lietu skaita pieaugums liecina par to, ka palielinās iedzīvotāju uzticēšanās tiesvedībai šajā līmenī. Situācija atšķiras krimināllietu jomā, kur izskanējušas sūdzības par represijām. Viens no starptautiski zināmajiem gadījumiem ir saistīts ar aktīvistu Žanbolatu Mamaju, opozīcijas pārstāvi, kas apsūdzēts par masu nekārtību organizēšanu Almati 2022. gada janvāra protestos.

3.8.4. Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību padomes darba grupas patvaļīgas aizturēšanas jautājumos 2023. gada 28. martā pieņemtajā Atzinumā Nr. 11/2023 (Kazahstāna) teikts, ka "Žanbolata Mamaja apcietināšana ir pretrunā Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 3., 9., 19. un 20. pantam un Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 9. panta 1. punktam un 19. un 21. pantam".

([10]) https://www.rferl.org/a/fighting-for-identity-kazakh-laws-make-life-difficult-for-transgender-community/30774062.html.

4. **Rīcības plāns Eiropas Savienības un Kazahstānas pilsoniskās sabiedrības organizāciju sadarbības uzlabošanai**

4.1. EESK ir visnotaļ pārliecināta, ka PPSN un *Global Gateway* īstenošanu Kazahstānā un vispārīgi Centrālāzijā nevar panākt atbilstīgi ES standartiem, ja netiek iesaistītas pilsoniskās sabiedrības organizācijas un ja ES iestādes nepiešķir skaidru finanšu komponentu PPSN 5. nodaļas 251. pantā paredzēto pasākumu atbalstam.

4.2. EESK ir pārliecināta, ka attiecības starp organizētu pilsonisko sabiedrību Eiropas Savienībā un Kazahstānā var attīstīties strukturētā veidā, balstoties uz rīcības plānu, izvirzot vairākas prioritātes un saskaņā ar jaunās Centrālāzijai paredzētās ES stratēģijas mērķiem. Finansējums ir jānodrošina ar iniciatīvu *Global Gateway*, un proporcionāls ieguldījums jāveic šā reģiona valstu valdībām, kā arī citiem starptautiskajiem līdzekļu devējiem.

4.3. Izveidot ES un Centrālāzijas pilsoniskās sabiedrības platformu, balstoties uz ES iestāžu regulāri rīkoto ES un Centrālāzijas pilsoniskās sabiedrības forumu modeli un tajos gūto pieredzi, kā arī EESK un Austrumu partnerības pilsoniskās sabiedrības foruma izvērsto labo praksi.

4.4. Kazahstānas Republika un Uzbekistānas Republika ir attīstītas valstis, kurām ir finansiālās un administratīvās spējas, kas vajadzīgas, lai izveidotu iestāžu sistēmu attiecībām starp Centrālāzijas un Eiropas Savienības pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

4.5. Nacionālu pilsoniskās sabiedrības platformu izveide šajās valstīs būtu svarīgs solis ceļā uz ES un Centrālāzijas pilsoniskās sabiedrības platformas izveidi, kas dos iespēju īstenot pastāvīgu, strukturētu dialogu starp ES dalībvalstu un Centrālāzijas reģiona valstu pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem.

4.6. Šāds strukturēts veids, kā nodrošināt abu minēto pasaules reģionu organizētas pilsoniskās sabiedrības pārstāvju attiecības, var sniegt vērā ņemamus ieguvumus ekonomisko, komerciālo, sociālo un kultūras attiecību stiprināšanā, atvieglojot pieredzes un labas prakses apmaiņu un tādējādi radot apstākļus labākai rīcības koordinācijai un sinhronizācijai starptautiskajā arēnā.

4.7. ES un Kazahstānas saprašanās memorands par stratēģiskas partnerības izveidi izejvielu, akumulatoru un atjaunīgā ūdeņraža jomā ir ne tikai svarīgs instruments investīciju piesaistei šajās nolīguma parakstītāju stratēģisko interešu jomās, bet arī izdevība iesaistīt organizētu pilsonisko sabiedrību projektu ilgtspējas un pienācīgas rūpības pienākumu novērtēšanā saskaņā ar ANO Iltspējīgas attīstības mērķiem, it īpaši 7., 12. un 13. IAM, kā arī ar ES un ESAO pieņemtajiem standartiem.

4.8. Eiropas Savienība varētu atbalstīt arī tādu institucionālo vidi, kas palīdz veidot spēcīgu un neatkarīgu Kazahstānas pilsonisko sabiedrību, izstrādājot valsts pārvaldes ierēdņiem un tiesu sistēmas darbiniekiem paredzētu pieredzes apmaiņas programmu, kurā būtu iesaistīts Eiropas Publiskās pārvaldes institūts Māstrihtā un Eiropas Tiesnešu un juristu centrs Luksemburgā.

4.9. Pēc tikšanās ar pilsoniskās sabiedrības un Konstitucionālās tiesas pārstāvjiem EESK delegācija, kas apmeklēja Kazahstānu, konstatēja, ka no daudzām situācijām, par kurām ziņojušas cilvēktiesību organizācijas, būtu bijis iespējams izvairīties, ja dažu publiskajā pārvaldē un tiesu sistēmā strādājošu valsts pārstāvju profesionālā apmācība un domāšana atbilstu ESAO valstu paraugpraksei.

4.10. Piemēram, tika ziņots par nepilnībām miertiesnešu apmācībā, galvenokārt neskaidrības par juridisko terminoloģiju dēļ, jo miertiesnešu izglītības un apmācības procesi joprojām balstās uz bijušās padomju sistēmas vai pašreizējās Krievijas sistēmas pedagoģiskajām metodēm un mācību materiāliem un netiek nopietni apsvērta nepieciešamība miertiesnešiem un tiesvedības dalībniekiem savā starpā arvien vairāk lietot kazahu valodu.

4.11. ES iestādes var atbalstīt pilsoniskās sabiedrības attīstību Kazahstānā, arī palielinot Kazahstānas jauniešu izglītības iespējas ar *Erasmus+* programmu, kas jau ir sekmējusi jaunu pilsoniskās sabiedrības pārstāvju apmācību, tādējādi vairojot izpratni par Eiropas Savienības principu un vērtību sistēmu. Arī dalībvalstu jauniešiem, kuri dodas studēt uz Kazahstānu, ir svarīga loma uz savstarpēju sapratni un cieņu balstītas divpusējās sadarbības stiprināšanā.

4.12. Kazahstānas universitātes ir ieinteresētas paplašināt iespējas iesaistīt savus studentus starptautiskās apmaiņas programmās ar līdzīgām Eiropas Savienības augstākās izglītības iestādēm, un šo ieinteresētību papildina šīs valsts universitāšu pieredze un spēja vadīt *Erasmus* projektus saskaņā ar ES procedūrām.

Briselē, 2025. gada 26. martā

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas

priekšsēdētājs

Oliver RÖPKE